

*School for Teachers
Училище за учители*

РАЗВИВАНЕ НА ФУНКЦИОНАЛНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ НА УЧЕНИЦИТЕ ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Евелина Миланова

Професионална гимназия по икономика – Перник

Резюме. В статията се обосновават идеи за осмисляне на понятието функционална компетентност като елемент на комуникативната компетентност на личността. Предложен е авторски теоретичен модел, в който са положени в йерархична последователност уменията и компетентностите, които позволяват на обучаваните да прилагат знания и опит, придобити в училище, в многообразие от ситуации за справяне с конкретни житейски проблеми. Целта е този модел да стане база за конструиране на методически дейности за развиване на функционалната компетентност на учениците на занятията по български език. Предложен е тестов вариант, при които към даден източник на информация са формулирани задачи за четене. Подрастващите усвършенстват уменията си за намиране, обработване и използване на информация с цел решаване на комуникативни задачи.

Ключови думи: функционална компетентност; комуникативно ориентирано обучение; български език

Икономическите и социалните промени, които съпътстват човешкия живот, обуславят ключовата роля на образованието, чиято задача е да подготви младите хора да посрещнат новите предизвикателства, за справянето с които се изисква овладяване на специфични знания и умения. Придобиването в училище на компетентности и навици за учене, които са условие за успешната социална реализация на подрастващите, преодоляването на ниската успеваемост на учениците по четене, математика и природни науки и насочването на младите хора към висшето образование са целите, които си поставят образователните системи в обединена Европа. Това превръща развиването на функционалната компетентност на личността в европейска цел, към която е насочено международното сътрудничество в сферата на образованието.

Стремежът на международно и на национално равнище е постигане на съгласуваност между съвременното разбиране за знанията и уменията, необходими за пълноценната социална реализация на учениците и целите, които си поставя образователната система. Общественият промени обуславят

приоритетната задача на съвременното комуникативно ориентирано обучение по български език – да осигури успешната реализация на личността в различни социални сфери на живота. Подобна реализация е възможна посредством овладяване на умения и стратегии за четене като средство за формиране и развиване на функционалната компетентност на учениците по време на езиковите занятия. Училището (чрез обучението по български език) има за цел не само да научи подрастващите да четат с разбиране, но и да развие у тях способността да четат, за да учат (през целия си живот).

Основавайки се на изложената идея, настоящият труд се опитва да изгради теоретичен модел, в който да положи в йерархична последователност уменията и компетентностите, които позволяват на обучаваните да прилагат знания и опит, придобити в училище, в многообразие от ситуации за справяне с конкретни проблеми и които осигуряват пълноценното участие на младите личности в икономическия, политическия и културния живот на съвременното европейско общество:

Фигура 1

Поради органиченията в обема на настоящия текст изследователският интерес ще се фокусира в частност върху функционалната компетентност, разглеждана като елемент на комуникативната компетентност на личността. И двете понятия многократно са ставали обект на проучване от различни автори и текстове документи, които се ръководят от различни цели и използват различни методи за измерване на тяхното съдържание.

И макар семантичните параметри на термините да варират в различните модели, експертите, боравещи в своите текстове с концепта функционална компетентност, са единодушни по отношение на това, че тя е елемент на прагматичната компетентност, която се дефинира като съвкупност от знания и умения, които позволяват на личността успешно да създава и да възприема дискурси¹⁾, като отчита връзката между езиковите единици (дума, израз, изречение, цялостен текст) и техните значения, обуславящи цялостния смисъл на речевото послание; като разпознава и осмисля целите и функциите на дискурса; като има предвид характеристиките на контекста, в който възниква комуникативното езиково събитие.

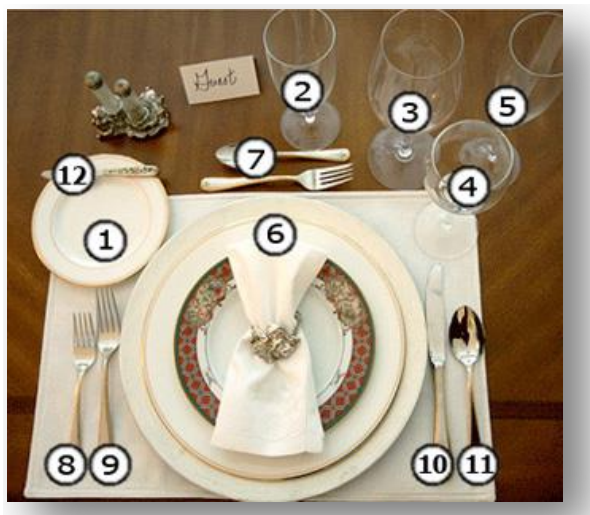
Функционалната компетентност, от своя страна, в цитираните източници еднозначно се определя като знания и умения за създаване и възприемане на устни и писмени езикови съобщения, адекватни на комуникативните намерения. Това я превръща в конструкт, включващ редица познавателни способности, които могат да бъдат отнесени към общоприетите понятия за дискурсна, езикова, социокултурна и пр. компетентности на личността. Функционалната компетентност се обособява като концепт, включващ в себе си: знания и умения за употребата на езиковите средства в речта, за тълкуване и изразяване на смисли; знания за езика като средство за реализиране на комуникативни цели и намерения; знания за особеностите на различните дискурсни типове, за контекстите на езиковата употреба; знания и умения за обогатяване на човешкия опит и познание (езика като средство за учене) и пр.

Съобразно целите и задачите, които си поставя, изложението представя авторски методически дейности за развиване на умения за четене в първи гимназиален образователен етап, чиято основна функция е да спомогне за подобряване на функционалната компетентност на учениците.

Т.1.

Положението на приборите върху съдовете има своето значение: когато искаме за кратко да прекъснем храненето (за да изслушаме някого, сами да кажем нещо или да отговорим на въпрос), те се поставят върху ръбовете на чинията, съответно отляво и отдясно с дръжките навън под ъгъл към края на масата (лъжицата и вилцата са обърнати надолу, а ножът – с режещата част към седящия); ако ни се наложи да напуснем

масата, но имаме намерение да се върнем – вътре в чинията под ъгъл, но лъжицата и вилицата са обърнати нагоре; за да покажем, че сме се нахранили или не желаем повече (макар и да има още храна) – вътре в чинията (лъжицата или вилицата, обърната нагоре, а ножът и вилицата се поставят успоредно) с дръжки, сочещи надясно (към края на масата) (Kozhuharov, 2004).

Фигура 2

Подредбата на приборите около чиниите се определя от тяхната функционалност, тоест от реда, в който ще се използват. От външната страна се поставят приборите за първото ястие, а най-отвътре стоят тези за последното блюдо. Отляво на чинията се слагат вилиците, а отдясно – лъжиците и ножовете. Най-близо до чинията се намира ножът, с който се разрязва месото от основното ястие. Най-отвън е мястото за ножа, който служи като помощно средство по време на консумацията на предястието.

Вилицата от вътрешната страна е за основното ястие, а тази отвън се използва за предястието. Над чинията се поставят приборите, с които се загребва от десерта. Лъжичката задължително се поставя над виличката, като, разбира се, и двете са малки. Върхът на лъжичката сочи надясно, а върхът на виличката – наляво.

От лявата страна на вилиците може да се сложи плоска чиния за хляб. Върху нея се поставя ножът за маслото, а вдясно от нея се подреждат чашите за вода и алкохол²⁾.

1. При подредба на приборите на масата къде се поставят ножът и вилицата за основното ястие?

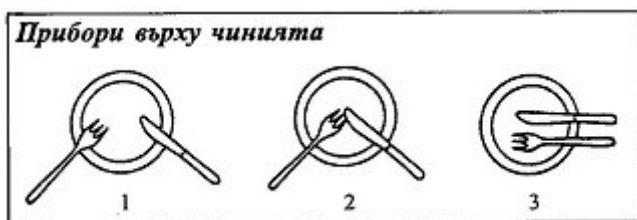
Коментар на въпроса. Ученикът открива, разпознава и свързва отделни информационни елементи, които, макар и разположени на различни места в текста, са ясно изразени и лесно доловими. Задачата усъвършенства уменията на обучаваните за намиране и откриване на информация.

2. Като се основавате на информацията в Т.1., свържете намеренията на хранещия се с положението на приборите върху чинията.

„Излизам за малко.“

„Благодаря! Може да се отсервира.“

„Продължавам да се храня, но в момента разговарям с човека, който седи до мен.“

Фигура 3

Коментар на въпроса. Ученикът сравнява и обобщава информация, за да направи изводи, които да приложи в нов житейски контекст, възпроизведен в условието на задачата. Въпросът е насочен към формиране и развиване на умения за обобщаване и тълкуване на информация.

3. Каква е връзката между изображението и посланието на Т.2.?

Коментар на въпроса. Ученикът осмисля и оценява критично информация, която се съдържа в описателен текст от смесен формат. Определяйки функцията на графично поднесената информация и връзката ѝ с останалата част от текста, ученикът развива умения за осмисляне и оценяване.

Методическите дейности са разработени в три части, съответно за трите образователни етапа, и са апробирани в педагогическата практика с цел да се докаже твърдението, че системното решаване на проблемни задачи за четене осигурява целенасочено и планомерно подобряване на функционалната компетентност на учениците. Средствата, чрез които се реализира експериментът, са различни тестови варианти, при които към даден източник на информация са формулирани няколко задачи³⁾.

Разбирането за функционална компетентност в настоящия текст кореспондира с вече настъпилите и с настъпващите промени във всяка една социална сфера на дейност. Уменията за четене, които са били

необходими за индивидуалното и за професионалното развитие на личността, за икономическото и гражданското ѝ участие в обществото преди няколко десетилетия, са различни от тези, които налага днешният социум. Основна образователна цел вече не е запаметяването и възпроизвеждането на информация, поднесена в готов вид. Фокусът на обучението се пренасочва върху способностите на индивида да открива, разбира, оценява, осмисля и използва информация от писмени източници (разнообразни в структурно, съдържателно и функционално отношение), като подчинява процесите на четене на определени цели – умения, които са от особена важност за резултатното участие на учениците в обществото на знанието, за пълноценното им реализиране във времето, в което живеем – в т.нар. „информационна ера“.

БЕЛЕЖКИ

- 1 В настоящия текст понятието за дискурс се разбира като комуникативно явление, представляващо функционално единство от речево поведение и текст, който е материализация на езика. Вж. у Петров (Петров, 2012).
- 2 Източник: <http://jenata.org/art/da-podredim-priborite-po-masata-pravilno/2364>
- 3 Тестовите варианти могат да бъдат видени у Миланова, Е. Развиване на функционалната грамотност на учениците чрез обучението по български език. Сиела Норма АД. София, 2019.

ЛИТЕРАТУРА

Миланова, Е. (2019). *Развиване на функционалната грамотност на учениците чрез обучението по български език*. София: Сиела Норма.
Петров, А. (2012). *Проблеми на комуникативно ориентираното обучение по български език*. София: Булвест 2000.
Кожухаров, Й. (2004). *Етикет и протокол*. София: Труд.

REFERENCES

Milanova, E. (2019). *Razvivane na funktsionalnata gramotnost na uchenitsite chrez obuchenieto po balgarski ezik*. Sofia: Siela Norma.
Petrov, A. (2012). *Problemi na komunikativno orientiranoto obuchenie po balgarski ezik*. Sofia: Bulvest 2000.
Kozhuharov, Y. (2004). *Etiket i protokol*. Sofia: Trud.

IMPROVING THE FUNCTIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH BULGARIAN LANGUAGE TRAINING

Abstract. The text argues on some thoughts giving a significance to the concept of functional competence as an element of the communicative competence of the personality. Proposed is author's theoretical model, that places in a hierarchical sequence the skills and the competences that allow students to apply knowledge and experience acquired in school in a variety of situations that deal with specific real-life problems. The aim is this model to become a base for forming of methodological activities for improving the functional competencies of students in Bulgarian language classes. Proposed is a test in which are formulated reading tasks for a specific source of information. Students improve their skills in finding, processing and using information in solving communicative tasks.

Keywords: functional competence; communicatively orientated training; Bulgarian language

✉ **Evelina Milanova**

Vocational School of Economics – Pernik

Pernik, Bulgaria

E-mail: pgi_pernik@abv.bg